

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชน : กรณีศึกษาภู่งันทรัตน จังหวัดมหาสารคาม

Local Participation in Cultural Heritage Conservation : A Case Study of the Kusantarath Mahasarakham Province

ทนงศักดิ์ ปัตสินธุ์¹
Thanongsak Patsin

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของภู่งันทรัตน จังหวัดมหาสารคาม บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ การมีส่วนร่วม และความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนผู้ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลภู่งันทรัตน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 329 คน จาก 9 หมู่บ้าน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (1) ประชากรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง (2) ประชาชนเห็นว่าปัจจัยโดยรวมและรายด้านทุกด้านในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของภู่งันทรัตน จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับน้อย โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ การประสานงานในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การปรึกษาหารือเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และ ผลประโยชน์จากการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านต่างๆ และ (3) ประชากรส่วนใหญ่โดยภาพรวมมีความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของภู่งันทรัตน จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับมาก และรายด้านทุกด้านเกี่ยวกับความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของภู่งันทรัตน จังหวัดมหาสารคาม โดยมีด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับ คือ ไม่นำสัตว์เลี้ยงไปเดินเล่นผ่านและร่วมกันรักษาธารณะสมบัติ รักษาความสะอาด และร่วมกันพัฒนาทุกครั้ง

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การอนุรักษ์, สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม, ภู่งันทรัตน

ABSTRACT

The purposes of this research were to study and compare the local participation in cultural heritage conservation: a case study of the Kusantarath Mahasarakham Province of cognition participation and a willingness in the conservation

¹ อาจารย์ ประจำสาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

of the cultural environment. The sample used in the study consisted of 329 household heads or representatives age 18 years and older in Kusantarat Subdistrict, Radio District, Mahasarakham, obtained using the stratified random sampling technique. The instrument for this research was a questionnaire and the statistics used in analyzing the data were percentage, mean and standard deviation.

Findings of the study are as follows; (1) The people in the knowledge about artistic environment conservation at a medium level. (2) The people showed their opinions about the participation of the factors as a whole and in each of all the aspects in Kusantarat Mahasarakham Province artistic environment conservation at a low level in this order from the highest to the lowest means : coordination for the conservation of the cultural environment, consultation on the conservation of the cultural environment and compliance with environmental art and benefits from the conservation of the cultural environment in various fields. And (3) The people showed their opinions about the willingness of the factors as a whole and in each of all the aspects in Kusantarat Mahasarakham Province artistic environment conservation at a high level in this order from the side with the most top three : No pets, walking, roaming and maintaining a common public, keep clean and joint development time.

Keywords : Participation, Conservation, Cultural Heritage, Kusantarat

บทนำ

ประเทศไทยในอดีตเป็นดินแดนที่มีการพัฒนาการของศิลปะแขนงต่างๆ มาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้พบหลักฐานที่เป็นผลงานทางศิลปกรรม ซึ่งเป็นร่องรอยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยหินเก่า ที่บ้านเก่า อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี เรื่อยมาจนถึงยุคหินใหม่ที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อมาได้มีอารยธรรมจากอาณาจักรใกล้เคียงส่งอิทธิพลทางศิลปกรรมในประเทศไทยในรูปแบบศิลปะทวารวดีจากขอมอญด้วยอิทธิพลทางพุทธศาสนา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา ดังหลักฐานที่เป็นพระพุทธรูปใบเสมาหินธรรมจักร และซากเมืองเก่าที่ปรากฏอยู่ตามภาคกลางและภาคอีสาน เช่น จังหวัดนครปฐม ราชบุรี กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม นครราชสีมา เป็นต้น จากศิลปกรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ผลงานทางด้านศิลปกรรมเหล่านี้ เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงเรื่องราวต่างๆ ในอดีต ซึ่งอนุชนรุ่นหลังสามารถค้นคว้าและศึกษาหาความรู้ได้จากแหล่งศิลปกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทย ในปัจจุบันมีแหล่งศิลปกรรมหลายแหล่งที่ได้รับการสำรวจ และการขุดแต่งโบราณสถานหรือขุดค้นทางโบราณคดีจากทางราชการไปบ้างแล้ว แต่ก็ยังมีแหล่งศิลปกรรมอีกหลายแห่งที่ไม่อาจศึกษาค้นคว้าได้เพราะถูกบุกรุก รื้อถอนหรือถูกทำลายเพื่อประโยชน์อื่นๆ ทั้งโดยตั้งใจและโดยไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในการรักษาสีปกรรมและแหล่งศิลปกรรมที่เหลือให้คงอยู่นั้น จำเป็นจะต้องคำนึงถึงสภาพสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมทั้งภายในแหล่งศิลปกรรมและรอบๆ แหล่งศิลปกรรมนั้นด้วย “สภาพ

สิ่งแวดล้อม” ในกรณีนี้ หมายถึง สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศรอบๆ แหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่อง และมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม เรียกว่า “สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม” ซึ่งมีทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมจะเป็นบริเวณที่ปกป้องคุ้มครองตัวโบราณสถานหรือตัวศิลปกรรม มิให้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสิ่งรบกวนภายนอก อีกทั้งยังเป็นบริเวณที่สามารถปรับเปลี่ยนสภาพต่างๆ ให้สอดคล้องกลมกลืน สร้างบรรยากาศที่เหมาะสม และส่งเสริมแหล่งศิลปกรรม ให้ความสวยงาม (เฉลิมศักดิ์ เวศสุวรรณ. 2544 : 1)

มหาสารคามตั้งอยู่ตอนกลางของภาคอีสาน มีชนหลายเผ่า เช่น ชาวไทยพื้นเมืองพุท ภาษาอีสาน ชาวไทยย้อและชาวผู้ไท ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี "ฮีตสิบสอง" ประกอบอาชีพด้านกสิกรรมเป็นส่วนใหญ่ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายมีการไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันตามแบบของคนอีสานทั่วไปในจังหวัดมหาสารคามอีสาน ถิ่นฐานอารยธรรม ผ้าไหมล้ำเลอค่า ตักสิลานครเมืองมหาสารคามนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านลาดกุดยางใหญ่ขึ้นเป็นเมือง เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2408 โดยแยกพื้นที่ และพลเมืองราวสองพันคนมาจากเมืองร้อยเอ็ด และโปรดเกล้าฯ ให้ท้าวมหาชัย (กวด ภวภูตานนท์) เป็นพระเจริญราชเดชเจ้าเมืองมีท้าวบัวทอง เป็นผู้ช่วยขึ้นกับเมืองร้อยเอ็ด ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้แยกเมืองมหาสารคามขึ้นกับกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2412 และร้อยเอ็ดได้แบ่งพลเมืองให้อีกเจ็ดพันคน พลเมืองเดิมอพยพมาจากเมืองจำปาศักดิ์ ท้าวมหาชัยและท้าวบัวทองนั้น เป็นหลานโดยตรงของพระยาขัติยวงศา (สีลัง) เจ้าเมืองคนที่ 2 ของเมืองร้อยเอ็ด เดิมกองบัญชาการของเมืองมหาสารคามตั้งอยู่ที่เนินสูงแห่งหนึ่งใกล้กุดนางโย ได้สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และศาลมเหศักดิ์ขึ้นเป็นที่สักการะของชาวเมืองต่อมาสร้างวัดตอนเมืองแล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดข้าวฮ้าว (วัดธัญญาวาส) และได้ย้ายกองบัญชาการไปอยู่ริมหนองกระทุ่มด้านเหนือของวัดโพธิ์ศรีปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2456 หม่อมเจ้าพนมทศ นวรัตน์ เป็นปลัดมณฑลประจำจังหวัด โดยความเห็นชอบของพระมหาอำมาตยาธิบดี (เส่ง วิริยะศิริ) ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ ณ ที่ตั้งศาลากลางหลังเดิม (ที่ว่าการอำเภอเมืองปัจจุบัน) และในปี พ.ศ. 2542 ได้ย้ายศาลากลางมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบันมีผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัด รวม 46 คน และผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม. 2555) พุทธมณฑลเมืองมหาสารคามถือว่าเป็นเมืองแหล่งโบราณคดีที่สำคัญและยาวนานมาหลายร้อยปี เพราะได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนา ตั้งแต่สมัยคุปตะตอนปลายและปลายะวะของอินเดียผ่านเมืองพุกามมาในรูปแบบของศิลปะสมัยทวารวดี เช่น บริเวณเมืองกันทรวิชัย (โคกพระ) และเมืองนครจำปาศรี โดยพบหลักฐาน เป็นพระยืนกันทรวิชัย พระพิมพ์ดินเผา ตลอดจนพระบรมสารีริกธาตุ นอกจากนั้นแล้วยังได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ผ่านมาทางชนชาติขอม ในรูปแบบสมัยลพบุรี เช่น กู่สันตรัตน์ กู่บ้านเขว กู่บ้านแดง และกู่อื่นๆ รวมไปถึงเจดีย์และเครื่องปั้นดินเผาของขอมอยู่ตามบริเวณทั่วๆ ไป

กู่สันตรัตน์ตั้งอยู่ที่ตำบลกู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาดูน ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นโบราณสถานที่มีลักษณะแบบขอม เป็นสถานที่ ที่เรียกว่าวัดโรคนาศาล หรือโรงพยาบาล ตั้งอยู่ที่ตำบล กู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ห่างจากที่ว่าการอำเภอนาดูน มาทางทิศตะวันออก เฉียงเหนือ ประมาณ 4 กิโลเมตร กู่สันตรัตน์มีลักษณะเป็นปราสาทแบบขอมๆ ตั้งอยู่บนฐานชั้นเดียวสร้างด้วยศิลาแลง หันหน้าไปทางทิศ

ตะวันออก มีกำแพงล้อมรอบในกรอบ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทางด้านหน้าปราสาททางทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือมี สระสี่เหลี่ยมขนาดกว้าง 10 เมตร ยาว 12 เมตร ซึ่งน่าจะหมายถึงบาราย ซึ่ง
เป็นไปตามคติของขอม (เขมร) ที่ว่าเมื่อมีการสร้างปราสาทหินก็มีการ ขุดสระหรือ บารายกักน้ำไว้ในที่
ใกล้เคียงนั้นด้วย ทางด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นด้านหน้าปราสาทมีชุมประทุทางเข้าหรือโคปุระ ก่อด้วย
ศิลาแลง ส่วนประทุทางเข้านั้น ปรากฏให้เห็นว่ามีแผ่นทับหลังอยู่เหนือประทุ กับมีเสาประดับที่กรอบ
ประทุทั้งสองด้าน แผ่นทับหลังและเสาประดับกรอบประทุทำด้วยหินทรายแต่ไม่มีการสลักลายใดๆ
ทั้งสิ้น จึงดูคล้ายกับว่าทำยังไม่เสร็จ องค์ปราสาทมีลักษณะรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม มีประทุทางเข้าอยู่ทางทิศ
ตะวันออก ส่วนทางทิศเหนือทิศใต้และทิศตะวันตกเป็นประทุหลอก เมื่อพิจารณาเฉพาะองค์ปราสาท
แล้วสันนิฐานได้ว่าก่อนขึ้นสร้างยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เพราะทางด้านหน้าตอนบนนั้นมีช่องว่างเว้นไว้
เป็นช่องสามเหลี่ยม ซึ่งส่วนนี้เมื่อเสร็จสมบูรณ์ก็คือหน้าบัน ที่จะทำด้วยหินทรายซึ่งคงต้องสลักลวดลาย
ประกอบด้วย สิ่งสำคัญต่อมาคือแผ่นทับหลัง ที่ตั้งอยู่เหนือกรอบประตุนั้นมีแผ่นหินทรายวางไว้ แต่ยังไม่
มีการสลักลวดลายใดๆ ทั้งสิ้น โดยทั่วไปแผ่นทับหลังต้องมีการสลักลายหรือภาพประกอบไว้เสมอ แม้เสา
ประดับกรอบประทุทั้ง 2 ด้าน ก็มีสลักลายประดับเช่นกัน แต่เสาที่อยู่ติดกรอบประทุทางด้านซ้ายนั้นยัง
เป็นแท่งหินทรายเรียบๆ อยู่ไม่มีลวดลายใดๆ ทั้งสิ้นคงมีเฉพาะเสาประดับกรอบประทุทางด้านขวาของ
ปราสาทเท่านั้น ที่ได้สลักลายไว้อย่างคร่าวๆ จากลักษณะดังกล่าวจึงเป็นหลักฐาน สันนิฐาน ได้ว่า
ปราสาทองค์นี้ยังสร้างไม่เสร็จ แต่ช่างได้สร้างไปตามแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะของขอม คือแอ่งค้ำปราง
สามจะก่อด้วยหินทรายหรือศิลาแลง แต่ส่วนสำคัญทั้ง 3 คือ หน้าบัน ทับหลัง และเสาประดับกรอบ
ประตูดังกล่าว ทำด้วยหินทรายเสมอ ทั้งนี้เพราะหินทรายมีคุณสมบัติเหมาะกับการแกะสลัก ใน
สถาปัตยกรรมหินทรายโดยเฉพาะ (วิโรจน์ วิชาสุภาวกร. 2553 : 160 - 162)

เนื่องจากก่อนขึ้นสร้างมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่บอกความเป็นมา จึงทำให้หน่วยงาน
ภาครัฐมีแนวทางที่จะพัฒนาริเวณก่อนขึ้นสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
เพื่อให้ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
และยังสามารถใช้แหล่งศิลปกรรมเหล่านั้นเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นการส่งเสริมรายได้การท่องเที่ยว
ให้แก่ท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย (องค์การบริหารส่วนตำบลกุสุมาลย์. 2550) ดังนั้นการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้ได้รับความสำเร็งนั้น นอกจากจะต้องดำเนินตามหลักวิชาการ รวมถึงความรู้
ความเข้าใจในการอนุรักษ์คุ้มครอง และฟื้นฟูแหล่งศิลปกรรมจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบแล้ว การ
ได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังจากประชาชนท้องถิ่น ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกับแหล่งศิลปกรรมให้เข้า
มามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จะทำให้ได้รับความสำเร็งมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผล
ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะทำการศึกษาค้นคว้ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของ
ชุมชน : กรณีศึกษาก่อนขึ้นสร้าง จังหวัดมหาสารคาม บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ การมีส่วนร่วม
และความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยผลจากการศึกษาดังกล่าวจะทำให้ได้ข้อมูลซึ่ง
สามารถนำไปใช้ในการพิจารณาประกอบการวางแผน

แนวทางการอนุรักษ์ศิลปกรรมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมก่อนขึ้นสร้าง ตลอดจนการนำไปปรับ
ประยุกต์ใช้พัฒนาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งส่งผลต่อการดำรงอยู่อย่างทรงคุณค่าสืบเนื่อง
ยาวนานต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

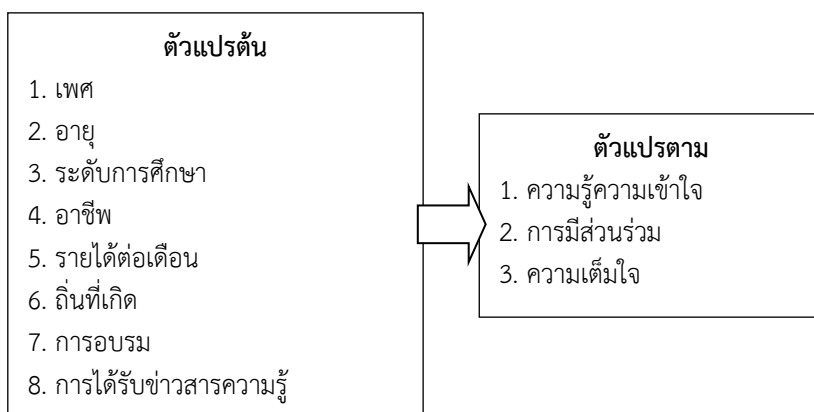
เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของกุสินทรรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ การมีส่วนร่วม และความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกุสินทรรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม รวมจำนวน 3,273 คน จาก 9 หมู่บ้าน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนผู้ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกุสินทรรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 329 คน จาก 9 หมู่บ้าน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random Sampling)
3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่
 - 3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ถิ่นที่เกิด การอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และการได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
 - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ การมีส่วนร่วม และความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
4. พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนบ้านกุ หมู่ที่ 2 ตำบลกุสินทรรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
5. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2558 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2559

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชนกุสินทรรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ด้านวิชาการ
 - 1.1 มุ่งองค์ความรู้เรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชน กุสั่นตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม จัดทำเป็นเอกสารเป็นสารสนเทศในระดับชุมชน และเผยแพร่ไปสู่ชุมชนต่างๆ
2. ด้านสังคมและชุมชน
 - 2.1 ผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น มีความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองรักตนเอง และมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน ได้ใกล้ชิดกันซึ่งกันและกันชุมชน
 - 2.2 สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เล็งเห็นความสำคัญของชุมชนที่ได้รับมอบหมาย และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชน
3. ด้านนโยบาย
 - 3.1 เกิดแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชนกุสั่นตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม
 - 3.2 ได้พัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนและคนนอกชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่าง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ราษฎรชาวบ้าน และประชาชนในท้องถิ่นตามสภาพจริงในชุมชน
4. ด้านการเผยแพร่
 - 4.1 ตีพิมพ์บทความเผยแพร่ในวารสารทั้งในระดับชาติและนานาชาติประมาณ 1 เรื่อง
 - 4.2 เสนอรายงานผลการวิจัย โดยการจัดนิทรรศการร่วมกับชุมชน และร่วมกันหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนประมาณ 1 - 2 ครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้
- ส่วนที่ 1 ลักษณะประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ส่วนที่ 2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
 - ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
 - ส่วนที่ 4 ความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
 - ส่วนที่ 5 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้
1. ติดต่อประสานงานกับผู้นำของชุมชนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
 2. การเข้าสู่ภาคสนามซึ่งเป็นการเข้าหมู่บ้านครั้งแรก โดยศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนในตำบลกุสั่นตรัตน์ อำเภอกุสั่นตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม ตามสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏในปัจจุบัน
 3. ลงพื้นที่พบปะผู้ให้ข้อมูล และกลุ่มชาวบ้านในชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง
ทั้ง 329 คน ด้วยตนเองและรื้อกลับทันทีเมื่อดำเนินการเสร็จสิ้นในแต่ละรายจนครบตามจำนวนที่
กำหนด

5. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่ (Frequency)
และคิดเป็นร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความถี่ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยการหา
ค่าความถี่ (Frequency) และคิดเป็นร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 3 วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยการหา
ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยมีระดับการวัดเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งสามารถ
แบ่งเป็นระดับได้ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน ข้อความ

มากที่สุด 5 คะแนน

มาก 4 คะแนน

ปานกลาง 3 คะแนน

น้อย 2 คะแนน

น้อยที่สุด 1 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 103)

คะแนนเฉลี่ย การแปลความหมาย

4.51 - 5.00 มีระดับความสำคัญมากที่สุด

3.51 - 4.50 มีระดับความสำคัญมาก

2.51 - 3.50 มีระดับความสำคัญปานกลาง

1.51 - 2.50 มีระดับความสำคัญน้อย

1.00 - 1.50 มีระดับความสำคัญน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ระดับความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม โดยการหาค่าเฉลี่ย
และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยมีระดับการวัดเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งสามารถแบ่งเป็น
ระดับได้ดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน ข้อความ

มากที่สุด 5 คะแนน

มาก 4 คะแนน

ปานกลาง 3 คะแนน

น้อย 2 คะแนน

น้อยที่สุด 1 คะแนน

เกณฑ์การแปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 103)

คะแนนเฉลี่ย การแปลความหมาย

4.51 - 5.00 มีระดับความสำคัญมากที่สุด

3.51 - 4.50 มีระดับความสำคัญมาก

2.51 - 3.50 มีระดับความสำคัญปานกลาง

1.51 - 2.50 มีระดับความสำคัญน้อย

1.00 - 1.50 มีระดับความสำคัญน้อยที่สุด

ตอนที่ 5 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด วิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุปความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ประชากรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยโดยรวมและรายด้านทุกด้านในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกู่สันตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับน้อย โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ปัจจัยด้านการประสานงานในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ปัจจัยด้านการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และปัจจัยด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านต่างๆ
3. ประชากรส่วนใหญ่โดยภาพรวมมีความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกู่สันตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับมาก และรายด้านทุกด้านเกี่ยวกับความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกู่สันตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับ คือ ไม่นำสัตว์เลี้ยงไปเดินเล่นพ่วงและร่วมกันรักษาสาธารณะสมบัติ รักษาความสะอาด และร่วมกันพัฒนาทุกครั้ง

อภิปรายผล

จากการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชน : กรณีศึกษา กู่สันตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. ประชากรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง เป็นไปตามแนวคิดของบลูม (Bloom. 1971 : 271) เกี่ยวกับความรู้ว่าจำเป็นต้องมีความรู้เบื้องต้นก่อน จึงจะนำไปใช้ได้ และการได้รับความรู้จากกระบวนการถ่ายทอดความรู้อันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งเกิดจากประสบการณ์โดยตรงในการอบรม และได้รับรู้ข่าวสารอยู่เสมอหรือทางอ้อม โดยการบอกเล่าของบุคคลนำไปสู่การมีความรู้ในประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เช่น ประวัติความเป็นมา การบูรณปฏิสังขรณ์ ทำให้มองเห็นคุณค่าทางจิตใจของสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งสนองความต้องการ พัฒนาค้นคว้าไปสู่ระดับสูง ที่เป็นแรงจูงใจทางบวกของมาสโลว์ (Maslow. 1943 : 370 - 396) นำไปสู่การเห็นคุณค่าเห็นความสำคัญ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ รตยา สารพร (2552 : 134) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาเมืองปัตตานี เกาะ จังหวัดปัตตานี พบว่าความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของประชาชนในพื้นที่อยู่ใน

ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ ดังนั้นจึงควรมีการเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนโดยเน้นให้ประชาชนรับทราบถึงวิธีการ ผลกระทบ ประโยชน์และปัญหาการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวมทั้งวิธีการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้คงอยู่ต่อไป แต่อย่างไรก็ตามการเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวควรเป็นความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ให้เกิดขึ้น

2. ปัจจัยโดยรวมและรายด้านทุกด้านในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกู่สันตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับน้อย โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ปัจจัยด้านการประสานงานในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ปัจจัยด้านการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และปัจจัยด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม และปัจจัยด้านผลประโยชน์จากการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในด้านต่างๆ เนื่องจากจากประชาชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การประสานงานกันภายในชุมชน ประชาชนขาดความตระหนักและจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวมทั้งประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นและขาดโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม นอกจากนั้นหน่วยงานภาครัฐไม่มีนโยบายในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้กับประชาชนที่อยู่ในบริเวณแหล่งศิลปกรรมในเชิงรูปธรรมอย่างจริงจังจึ่งเท่าที่ควร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ รตยา สารพร (2552 : 134) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาเมืองปัตตานีเก่า จังหวัดปัตตานี พบว่า การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น การอบรม และการเข้าประชุมในกิจกรรมต่างๆ หรือโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งในกิจกรรมหรือประชาชนที่สนใจต่างๆ หรือโครงการควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคน หรือประชาชนที่สนใจ ได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมในโครงการต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มใดเพียงกลุ่มเดียว เพื่อประชาชนทุกคนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

3. ประชากรส่วนใหญ่โดยภาพรวมมีความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกู่สันตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม อยู่ในระดับมาก และรายด้านทุกด้านเกี่ยวกับความเต็มใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมกู่สันตรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 อันดับ คือ ไม่นำสัตว์เลี้ยงไปเดินเล่นพ่นและร่วมกันรักษาสาธารณะสมบัติ รักษาความสะอาด และร่วมกันพัฒนาทุกครั้ง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรพร ลำพงษ์เหนือ (2548 : 75) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พบว่า บุคคลในชุมชนมีความเต็มใจที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 ควรมีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมขึ้นในชุมชน
 - 1.2 ควรมีการจัดทำกรอบมาให้กับประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

1.3 ควรมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและสร้างจิตสำนึกพร้อมทั้งส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในแต่ละพื้นที่ที่มีสภาพแตกต่างกัน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ต่อไป

2.2 การศึกษาครั้งนี้พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะประชาชนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงทำให้ไม่มีความกระตือรือร้น และมองว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ควรเป็นหน้าที่ของภาครัฐเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงควรมีจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

2.3 ควรมีการวิจัยแนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมศักดิ์ เวศสุวรรณ. (2544). *การสร้างข้อกำหนดเพื่อการจัดการเขตสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์*. กรุงเทพมหานคร : ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- รตยา สารพร. (2552). *การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษาเมือง ปัตตานีเก่า จังหวัดปัตตานี*. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วรพร ลำพงษ์เหนือ. (2548). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม*. วิทยานิพนธ์ สค.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิโรจน์ ชิวาสุขถาวร. (2553). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ประเมินวิทยากับแนวความคิดที่สัมพันธ์ทางศาสนาภายใน อโรคยาศาลภูสันตรัตน์*. มหาสารคาม : กองส่งเสริมงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม. (2555). *เอกสารประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม : สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม
- องค์การบริหารส่วนตำบลภูสันตรัตน์. (2550). *แผนยุทธศาสตร์องค์การบริหารส่วนตำบลภูสันตรัตน์*. มหาสารคาม : องค์การบริหารส่วนตำบลภูสันตรัตน์
- A.H. Maslow. (1943). "A Theory of Human Motivation", *Psychological Review*. 50 : 370-96.
- Bloom, Benjamin S. (1971). *Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning*. New York : McGraw-Hill.